

МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

Кафедра психології

ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 2.5.2. ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

**ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ
денної та заочної форми навчання**

**ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 «СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»**

Київ – 2020

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Психологія соціальної роботи» для підготовки докторів філософії наукової спеціальності 053 «Психологія».

Розробник програми: Раєвська Я.М., доктор психологічних наук, доцент кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України.

Рецензенти:

Пріб Г.А., доктор медичних наук, професор кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

Матвієнко Л.І., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

Затверджено на засіданні кафедри *психології*.

Протокол № 3 від 08 жовтня 2020 р.

Схвалено Вченою радою Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України.

Протокол № 8 (160) від 29.10.2020 р.

©Раєвська Я.М., 2020

©Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості України
(ІПК ДСЗУ), 2020

ВСТУП

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Психологія соціальної роботи» складена відповідно до вимог освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії спеціальності 053 «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є психологічні аспекти здійснення соціальної роботи як професійної діяльності фахівців зі сприяння та забезпечення соціальної підтримки особистості та населення.

Курс «Психологія соціальної роботи» охоплює основні проблемні питання методології психології соціальної роботи та надає можливість теоретичного та практичного засвоєння знань щодо особливостей соціальної роботи з різними категоріями населення та групами клієнтів.

Міждисциплінарні зв'язки: проблематика курсу «Психологія соціальної роботи» відповідно до структурно-логічної схеми дисциплін, передбачених навчальними планами фаху, тісно пов'язана з такими курсами, як «Психологічний розвиток особистості», «Психологія девіантної поведінки», «Психологія цінностей», «Соціальна психіатрія і наркологія», «Людина в соціумі: психологічні аспекти наукового пізнання».

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія соціальної роботи» є отримання знань про психологічні аспекти соціальної роботи та оволодіння основними методами, формами і технологіями її реалізації в різних державних і недержавних установах з надання психосоціальної допомоги населенню.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Психологія соціальної роботи» є:

- засвоєння знань щодо психологічних аспектів соціальної роботи;
- ознайомлення з вітчизняним та зарубіжним досвідом соціальної роботи;
- вивчення особливостей соціальної роботи з різними категоріями населення та групами клієнтів.

Академічна доброчесність. У своїй діяльності з реалізації державної політики у сфері якості освіти дотримуватись зазначених в «Кодексі академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» основних принципів та фундаментальних цінностей академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин.

Завдання:

- сформулювати уявлення про роль і місце академічної доброчесності у науковій і освітній діяльності;
  - ознайомити аспірантів із нормативно-правовою базою з проблем дотримання норм академічної доброчесності;
  - сформулювати вміння застосовувати отримані знання зі сфери академічної доброчесності у науково-дослідній роботі;
  - сприяти формуванню навичок коректної роботи з джерелами інформації та адекватного покликання на них у процесі наукового дослідження;
- надати інформацію про механізми контролю за дотриманням принципів та правил академічної культури й чесності

1.3. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти повинні:

знати:

- форми і види соціальної роботи з різними категоріями населення;
- основні методи соціальної роботи з населенням;
- фактори і умови, що сприяють ефективності соціальної роботи з різними категоріями населення та групами клієнтів;
- моделі корекції та реабілітації різних категорій населення та груп клієнтів;
- основні нормативні акти, які регламентують роботу фахівців соціальної сфери в Україні;
- етичний кодекс фахівця соціальної сфери в Україні.

вміти:

- орієнтуватися у сучасній літературі щодо психологічних проблем соціальної роботи та надання психосоціальної допомоги людині й населенню;
- визначати напрямки соціальної роботи з різними категоріями населення та групами клієнтів;
- враховувати умови здійснення ефективної соціальної роботи;
- визначати форми і методи надання психосоціальної допомоги;
- застосовувати психологічні знання про людину для аналізу конкретних життєвих ситуацій та вибору змісту і методів соціальної роботи;
- застосовувати активні методи надання соціальної допомоги залежно від потреб клієнтів;
- використовувати новітні досягнення психологічної науки в реалізації соціальної роботи.

**На вивчення навчальної дисципліни відводиться
90 год / 3 кредити ЄКТС**

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади психології соціальної роботи.

Тема 1. Соціальна робота як професійна діяльність.

«Академічна доброчесність» як дефініція нового закону «Про вищу освіту». Нормативно-правова база з дотримання академічної доброчесності в Україні та ІПК ДСЗУ. Академічна доброчесність науковця та освітянина: етичні норми і принципи у вищій освіті. Види порушень академічної доброчесності, відповідальність за дотримання академічної доброчесності. Синергія науковця та програмних засобів перевірки наукових робіт як вирішальний фактор виявлення проявів академічної недоброчесності.

Поняття соціальної роботи. Традиції соціальної роботи в історії людства. Основні передумови виникнення соціальної роботи. Становлення соціальної роботи у вітчизняній практиці. Соціальна робота як форма інституалізації надання психосоціальної допомоги. Види і напрямки соціальної роботи. Соціальна робота як духовна практика: розвиток особистого потенціалу фахівця соціальної сфери. Законодавчі норми роботи фахівця соціальної сфери. Проблема емоційного вигорання фахівця соціальної сфери.

Тема 2. Психологічні аспекти соціальної роботи.

Основні напрями і форми соціальної роботи: соціальне забезпечення, соціальна допомога, соціально-психологічне консультування, соціальний супровід, соціальна профілактика. Суб'єкти і клієнти соціальної роботи. Основні підходи до визначення і класифікації проблем клієнтів. Основні групи проблем клієнтів соціальної роботи за психологічними механізмами їх виникнення: первинні (соціальні), пов'язані з порушенням соціальних взаємодій; вторинні (психосоціальні), пов'язані з порушеннями в його особистісній сфері. Найбільш стійкі форми психологічної фіксації негативних переживань і неадекватних уявлень, що виникають у особистості в проблемній соціальній ситуації: спосіб життя, буденна свідомість, життєвий досвід.

Тема 3. Психологічні характеристики діяльності та особистості фахівця соціальної сфери.

Поняття про соціальну та психологічну допомогу особистості (групі, організації). Основні види професійної діяльності фахівця соціальної сфери: просвітницька, профілактична, діагностична, психокорекційна робота, психологічне консультування тощо. Взаємодія та взаємодоповнюваність основних форм роботи фахівця соціальної сфери. Основні принципи професійної діяльності фахівця соціальної сфери: принципи ставлення до клієнта, принципи взаємодії між соціальним працівником та клієнтом, етичні принципи. Соціальний працівник як суб'єкт діяльності та розвитку соціальної роботи як сфери суспільної практики. Структура цілей діяльності, особливості застосування різноманітних засобів та технологій у роботі з різними групами клієнтів. Проблеми мотивації діяльності

фахівця соціальної сфери у різних типах організацій та особистісного смислу як провідної компоненти становлення його професійної Я-концепції¹¹. Умови та шляхи подолання негативних психологічних явищ у діяльності фахівця соціальної сфери (синдром професійного вигорання, синдром хронічної втоми), які призводять до професійної деформації та дезадаптації фахівця.

Тема 4. Психологічні особливості фахової підготовки фахівця соціальної сфери.

Проблематика підготовки фахівців з соціальної роботи. Проблема особистісної та професійної підготовки фахівця соціальної сфери. Розробка професіографічних та кваліфікаційних вимог до особистості фахівця соціальної сфери. Особистісні якості, що необхідні для професійної соціальної роботи. Етичні правила діяльності фахівця соціальної сфери. Профорієнтація, навчання, професійне становлення фахівця соціальної сфери. Проблематика супервізії фахівця соціальної сфери.

Змістовний модуль 2. Психологічні технології у соціальній роботі.

Тема 5. Психологічні характеристики провідних клієнтських груп та психологічні особливості впливу екстремальних умов на людину.

Криза як психологічна умова саморозвитку або деградації особистості. Феномен посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Психотерапевтична допомога при ПТСР. Виникнення психологічних залежностей на фоні кризи й втрати. Можливості запобігання злочинності шляхом соціальної роботи. Психологічні особливості соціально депривованих осіб. Психологічні ефекти ув'язнення. Реабілітація після звільнення. Психологічні проблеми осіб-мігрантів (іммігранти та емігранти, репатріанти, біженці). Категорія девіантних осіб в соціальній роботі. Психологічні особливості інвалідів і невиліковно хворих. Психологічний портрет алко- та наркозалежних осіб. Психологічна допомога клієнтам, що здійснили суїцидальні спроби або мали суїцидальні наміри.

Тема 6. Психологічна допомога у практиці соціальної роботи.

Сутність поняття «психологічна допомога». Етичні принципи психологічної допомоги: доброзичливе і безоцінне ставлення до клієнта, орієнтація на норми і цінності клієнта, заборона давати поради, анонімність, розмежування особистих і професійних відносин. Методи соціальної роботи. Соціальна терапія та її функції. Індивідуальна і групова терапія в соціальній роботі. Етапи технології вирішення соціальних проблем. Особливості психотерапії у соціальній роботі. Основні напрямки немедичної психотерапії в ситуації надання психологічної допомоги особі та при роботі з групою. Етапи психотерапії: оцінка реальної ситуації, актуалізація очікувань, дієві зміни (вироблення стратегії змін, перенесення альтернативних паттернів поведінки у реальне життя, рефлексія результатів).

Тема 7. Психологічне консультування у практиці соціальної роботи.

Особливості та етапи консультативної бесіди: розпитування клієнта, висування гіпотез, інтерпретація, психокорекційний (психотерапевтичний) вплив, завершення

бесіди. Напрямки роботи при розпитуванні клієнта: підтримка контакту, стимулювання розповіді, структурування бесіди, усвідомлення оповіді клієнта. Прийоми підтримки контакту з клієнтом: активне слухання, емпатійне слухання. Формування атракції як засіб управління контактом з клієнтом.

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Бойко А.М. Соціальна робота з конкретними групами клієнтів. К.: Вид. дім Києво-Могилянська академія, 2004. 166 с.
2. Дивицьна Н.Ф. Социальная работа с детьми группы риска: учеб. пособие. М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2008. 351 с.
3. Зверева І.Д. Соціальна робота в Україні: навч. посібник. Київ: Центр навч. літ-ри, 2004. 256 с.
4. Кравченко Р.І. Соціальна робота з розумово відсталими людьми: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2001. 140 с.
5. Психологія соціальної роботи: підручник / за ред. Ю.М.Швалба. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2010. 272 с.
6. Семигіна Т.В. Введення у соціальну роботу. Навчальний посібник. К.: Фенікс, 2001. 288 с.
7. Тюптя Л.Т. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. / Л.Т.Тюптя, І.Б.Іванова. К.: Знання, 2008. 574 с.
8. Теорії і методи соціальної роботи: Підручник для студентів ВНЗ / за ред. Т.В. Семигіної, І.І. Миговича. К.: Академвидав, 2005. 328 с.
9. Холостова Е.И. Социальная реабилитация: учебное пособие. М.: Изд.-торговая корп. "Дашков и К", 2002. 340 с.
10. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.

Додаткова література:

11. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / А.Й.Капська, О.В.Безпалько, Р.Х.Вайнола; Загальна редакція А. Й. Капської. К., 2002. С.63-69.
12. Гонеев А.Д. Основы коррекционной педагогики / А.Д.Гонеев, В.А.Лицинцева. М.: ВЛАДОС, 1999. 235 с.
13. Капська А.Й. Соціальна робота: технологічний аспект. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
14. Лукашевич М.П. Теорія і методи соціальної роботи. К.: МАУП, 2003. 168 с.
15. Лютий В.П. Технологія соціальної роботи: Конспект лекцій. К.: Академія праці і соціальних відносин, 2003. 75 с.
16. Скворцова В.О. Социальное воспитание детей с отклонениями в развитии / В.О. Скворцова. М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. 160 с.

17. Социальная работа с инвалидами. Настольная книга для родителей / под ред. Е.И.Холостовой. М.: Институт социальной работы, 1996. 238 с.
18. Соціальні технології. Актуальні проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 45. Запоріжжя: Вид-во Класичного приватного університету, 2010. 331 с.
19. Справочное пособие по социальной работе / Л.С.Алексеева, П.В.Бобкова, Г.Ю.Бурлака / под ред. А.М.Панова, Е.И.Холостовой. М.: Юрист, 1997. 168 с.
20. Харченко С.Я. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: Науково- навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: "Альма-матер", 2003. 198 с.

Інформаційні ресурси:

21. Кубіцький С. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах [Електронний ресурс] / Кубіцький С. К.: ДАКККіМ, 2009. 298 с. Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/600229/>
22. Харченко С.Я. Історія, теорія і практика соціальної роботи в Україні [Електронний ресурс] / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц. Луганськ: Альма-матер, 2004. 326 с. Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/602904/>
23. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи: Навчальний посібник. [Електронний ресурс] / В.Шахрай. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 464 с. Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/302484/>

4. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

– іспит

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

- оцінка активності на аудиторних заняттях;
- усне опитування на семінарських заняттях;
- самостійні письмові роботи;
- контрольні роботи он-лайн за відповідними модулями;
- виконання навчально-дослідного завдання;
- поточне та підсумкове тестування.

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	5
3. Рекомендована література	7
4. Форма підсумкового контролю успішності навчання	8
5. Засоби діагностики успішності навчання	8

Навчально-методичне видання

Раєвська Яна Миколаївна

**Програма вибіркової навчальної дисципліни
«ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ»**

Комп'ютерний набір Я.М. Раєвська

Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний. Ум. друк. арк.
Наклад 10 прим. Зам. № _____

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів
видавничої продукції. Серія ДК №1805 від 25.05.2004.

Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості України (ІПК ДСЗУ)
03038, Київ – 38, вул. Нововокзальна 17.
Тел./факс (044) 536-14-85